

Baka István közelről

Részletek Hanák Ottó emléképeiből

Lassan bárom éve, hogy kezemben van Baka István gimnáziumi osztálytársának, kamaszkori barátjának írása. Nem akartam várni ilyen alkalomra, de most úgy vélem: mi, szegediek kijelölhetjük a székszárdi évek világába. Részleteket adok – mert bár jogosult lennék a teljes közlésre is, mégis, elsősorban Istvánra irányul a figyelmünk.

A Gumiljov-kötet a megvilágosodás erejével hatott. Nem tudom, hogy írtam-e, vagy csak akartam, hogy én bizony Őcsi lelkendezése után néztem csak meg, nem átverés-e ez az akmeizmus (nyilvánvaló áthallással az avellizmusra), s amikor Gumiljov-fordításait mondta, éppúgy gyanakodtam, mint Pehotnijánál – komolyan meglepett, hogy tényleg volt ilyen fazon.

Az utolsó(?) verseiben volt néhány kép, fordulat, amit egyszerűen nem tudtam hova tenni, tudtam, hogy értetlenkedésem nem a köztünk levő minőségi és térbeli távolodással magyarázható. (...) Ez a kötet többet mond el B. I. belvilágáról, mint bármely más. Már-már perverz kitérülködés. Skizofrén állapot saját belvilágod tükörmását megtalálni.

A zenével kapcsolatos kérdésre térve: többet írtam már róla, mint ami egészséges. Ha úgy érted, hogy volt-e valaki, aki direktre ráterelte Őcsit a komoly zenére: nem volt. (...) Az a csoda bővülte el, hogy az önmagunkban jelentés nélküli hangok öszszrendezése ilyen összhangzatot ad – vagy megfordítva: az, hogy a bennünk zengő akámit ilyen pötytyökkel vissza lehet adni. S ha elég kitarotok vagyunk, elérhetünk egy olyan szintet, ahol már mi magunk vagyunk a zene. (Gondolj csak az utolsó órára...) Meg Babitsra.

Egy sláger születhet úgy, hogy farigcsálás közben fűtyörészek – aztán berohanok, és „meghangszerelem”. De – mondjuk – egy szimfóniánál ez nem így működik. Bökverset kapásból lehet írni. Őcsi írásmódjától a szavak, írásjelek, a versek kötetbeli helyének fontosságáról lapozz vissza néhány levelet. (A szimfóniáról jut eszembe: megyek, elfüstölök egyet.)

Nála mindig szólt a lemezjátszó. Szerény zenei ismereteimet neki köszönhetem. Egyszer orosz zsidó népzenei kerestet, de csak lengvőt talált – végig kintódtam azt is – aztán egyszer Leningrádban betévedtem egy zsidó lakodalomba... A Borisz Godunovot is nála szenvedtem el – aztán egyszer Zagorszkban valami szent ürügyén búcsú volt, én csak az oszereg, műtűdő templomra voltam kíváncsi – de ott bent, valami láthatatlan helyen énekeltek egy kórus...

Stoppal közlekedett – de cipelte magával a döngéhez táskarádiót, mert két autó között sok idő volt. (Németkéren akkoriban 3-4 szék lehetett.) Kevés fényképem van róla, de 1968. aug. 19-én, az országúton csináltam egyet: ott a kezében a bizonyíték.

... Itt csak annyit, hogy volt, ugye, a 61-ös „Jéki” ehredés, aztán jött a katonaság. Őcsi végtelen ügytelenségéről, szűcsagáról írtam már. A tesi órákat kabarává tette – egyszerűen elképzelhetetlen balék volt. Gondolj bele: az a verébgrás-szerű járásához párosult, hogy a jobb láb jobb kéz, bal láb-bal kéz lendült egyszerre. (Most állj föl „próbáld ki”) Egyszerűen nem tudott például „Jépest tartani”. Tedd ehhez hozzá még a szintén leírhatatlan szórakozottságát – és ezzel a képpel ment el Szekszárdra. Nem csoda, hogy a pórnépben a „mássága” maradt meg. Időnként (napokig, hetekig, hónapokig!!!) alvajáróként közlekedett – a szó szoros értelmében, fogni kellett, hogy el ne vesszen... (...) Aztán a honvédségnél kíválókat ló, RPG-vel is és őrmesterként szerel.

Ez a Szekszárd nem az a Szekszárd. Akik mostanság B. I. mítosza körül sűrűgöndnek, azok „azt” a B. I.-t nem ismerték. A pórnép Őcsi író-olvasó találkozóokra tartogatott sokkérezésében-pózolásában műélvezett, mi meg (tehát nem csak én!) alig vártuk a szendvicses-boros „kiengedést”, ahol szabadon dumált, anekdotázott, más nem jutott szóhoz. Szerintem egyszerűen elégtételt vett a kamaszkori sérelmekért. Nem szerettem, nem ismertem ezt az oldalát – ésteni érettem ugyan. Keitünk között ugyanis mélaság volt, töprengő dumák, fűszálak végcsálása, abszurd viccek és mesék, pipaszó és sok teák.

Nem mi voltunk abszurdok („mások”), hanem a világunk volt az. Akik ránk, mint két kergé kamaszra emlékeznek azok ma ne legyenek büszkéek az „ellenálló” múltjukra, mert ők a lehető világok közül azt fogadták el természetesenki követendőnek, amelyben éltek.

(...) Mindéből mókát csinálni - na, ez az abszurd. (...) A mi végtelen meséink is ilyenek voltak – félig-meddig komolyak, de a végén képtelen logikai bukfcncel, amit aztán a mesét folytatónak kellett kibogozni. Lehet egyedül is játszani: Őcsi 65-ben, a KISZ-táborban ezt csinálta.

Még hogy „drámakísérletek”? Marhaság. Játék- és örületesen mulatni való, hogy van, aki erre komolyan vevő... (Nem cseng ismerősen a „világ átverése”? Mondjuk: a Pehotnij-szindróma... Gonosz mulatság a léggömbök pukkanásza – főleg, ha a lufi a tied.)

... régóta mulattott a dolog, hogy B. I.-ről úgy beszéltek, mintha Szegeden született volna, huszonevésen. (...) Én ismertem(?) az ifjú Baka Istvánt, ismertem az akkori Szekszárdot, és ismertem a mai is. Tudom, hogy melyik „Az udvar fája”. Bármikor megneveztem – ha akarom, még Nemes Editet is. Ráléphetek az utcákra, nekem ez a táj nem térkép. Végigmehetek azon az úton, ahol B. I. az iskolába jár.

Miért lenne nekem érdekes Szekszárd? Én nem azért javasoltam Szekszárdot, mert messze van Szeged. (Nekem)történetesen nem csak térben van messze.) Zavart Te sem hiszed, hogy Őcsi csak azért tudott igazán írni, mert Szegeden ügvelek a zsidók? Tényleg melyikoldó etemtlaposa volt a konyhaasztaluk, s az ablakból (nyugatra néz) az akkor még beépítetlen szőlőhegyet láthatta (éjjel többnyire nem a (rég) szobájában írt, hanem a konyhában), pont úgy, mint a Mészölynek írt 65-ös lapozon.

Ha elég sok vodkát iszol, málnát szemezgetsz hozzá, akkor a „Farkasok órája” hoz is közelebb jutsz. (...)

Jut eszembe: a „Szép este” „utolsó húszfillére” nem József Attila vershatosa – tényleg nem volt több pénze – lásd a mellékelt leveleken. Egy boríték akkor – 10 fillér, bélyeg – 60 fillér.

Én ezeket a sztorikat [huszonégyhónapos katonai szolgálatt] persze elmeséltem Őcsinek – Ő, szegény, mi a túrót mesélhetett nekem? A szomorúságos albéreleteket? Az egyetlen életet?

Nem – megtartotta bennem azt a hitet, hogy talán van valami más is – végső soron neki köszönhetem, hogy jelentkeztem a főiskolára. (És katonaként fel is vettek!) A tanév, ugye, szeptemberben indult – én meg november 21-én szereltem. Nem tudom, hogy volt-e ilyen a történelemben – én nem találtam nyomát, de Dunaföldvárról eltávozással jártam a konzultációkra. (...) Szóval: rengeteget olvastam – sok újdonságot Őcsi instrukciói alapján – de a paksi és a földvári könyvtárat is feltűrtam, a csomagjaim fele volt a kaja – a másik a könyv.

Sok olyasmit is kaptam tőle – ami – mondjuk – szamizdat volt: különféle barátai írtak mindenfélét – sok volt a sületlenség – de olyat is, amit nem hittem el. (Akkor még...)

... Visszatérve még a honvédségre: nem csak Őcsinek, nekem is meghatározó volt. Két évem ment rá...

Azt, hogy egyáltalán jelentkeztem a főiskolára, Őcsinek köszönhetem. Én akkor már sem a világban, sem magamban nem bíztam, – Őcsi legalább bennem bízott. (...) később az egyik felvételizető tanárral baráti viszonyba kerültem, tőle tudom, hogy én a szemükben 70 kiló provokáció voltam. Már az sem volt semmi, hogy egy toprongyos katona ül előttük, akit ráadásul agya-főbe dicsértek. De az, hogy a másik teremben szigorítózó nappali negyedévesek tételeiről az az ipse itt kapásból – és látható, bősztító unalommal válaszol, Solohovot idéz, oroszul?!

Én tényleg nem tudtam, hogy a tanárok miért ingáznak (a két terem közötti nyitott- ajtón), azt hittem, hogy ilyen primitív (nekem annak tűnt) kérdésekkel csesztettek. (Sem nekik, sem nekem nem jutott észbe a kézenfekvő magyarázat, hogy nekem tkp.3 év főrom volt, mialatt minden elkötelezettség nélkül lubickolhattam az irodalom, a történelem és az orosz kultúra két vizében – a zord viharok esője elleni legbiztosabb menedék a tőfenék.) A sráccokkal fogadtunk a felvételizőre – én a „nem nyert”-re tettem egy láda sört. Nagy murit csaptunk, amikor kiderült, hogy vesztettem.

Igy, utólag könnyű a dolog humoros oldalát nézni, okoskodni is – de ténny, ugye, hogy olyan konzulensem volt, mint Őcsi. A vele való kapcsolatom sok olyasmit pótol, amit a levelező tagozat – sőt: a főiskola – ab ovo nem adhatott meg. Szeretném újlag és erőteljesen hangsúlyozni, hogy ez a túlélt kései okoskodása – és siratója.

... Őcsi Marikával [magyartanárra és osztályfőnöke] fura viszonyban volt. A maga esetlen módján szerette és tisztelte – az egyetlen tanárunk volt, akihez rendszeresen visszatért. Én ehhez túlságosan konok és elkésereedett (megkesereedett) voltam. Marikával nem lehetett mókázni – komolyan vett minket, hát muszáj volt őt is komolyan venni.

Amolyan „nagytestvérként”, remek pedagógiai értékkel kormányozott

bennünket – ezt nem tanítják az egyetemen. Az emlékeim fakulnak – de a hangját bármikor fel tudom idézni. Remek ember volt.

Nem küldtem el időben, most nem tudom abba hagyni. Apróságok jutnak eszembe. '94. jún. 8-án írt Szív Ernő az ÉS-ben egy Baka-portrét. Ezt annyira találónak érezték mások is, hogy pl. a Garayban az emlékkiállítás plakátjára nagyítva ez volt a képe mellett. Tényleg nagyon pontos, de egy pontot nem értek. Ő, aki Őcsi szerint legjobb szegedi (ivó)cimborája, legközelebbi intellektuális játszópajtása volt – nem ismerte Őcsi felszabadult, eszméletlen rohögését? Avagy ezt – Szekszárdnak, netán – Németkérnek tartogatta? Elég hihetetlennek tűnik. Aki egyszer azt hallotta-látta...

Elég sok sort szenteltem az abszurd iránti érzéknek. (Darvasi is szükségesnek tartja megemlíteni, hogy az obszcén-filozofikus vicceket szerette.) Mások is megírták már, de szülei is felemlítették, hogy mi az utcát „végigviháncoltuk”. Nagyon tapintatos megfogalmazás. Annyira egy húron pendültünk, hogy valami képtelenség láttán szó nélkül rohogni kezdtünk. Talán ismered a szituációt – ez az, amikor a rohögés végül már oktanulni gerjed, egészen a sárga földig. Ez utcán is kínos bír lenni – de órán... Naná, hogy nem felejtették el! Az is kínos bír lenni bizonyos szituációkban, ha órási óvációval fogadják az embert. Velem ez a kellemesnél gyakrabban esik meg... Ezek az ípsék ugyanis csak erre az alkalomra emlékeznek.

Órán is gyártottunk ilyen vicceket, és később is. (Természetesen ezek nem maradtak meg.)

1962. szeptember elején a tanévnyitón talán meleg volt, talán hideg, én vacogtam, mint akitől elvették az anyját. A tanárok gyermekeit mind hátrányos helyzetűek. Társaik rajtuk verik le, amit apjukon nem lehet. Óköllel, bottal, kegyetlen szóval. A gyermeki sértés nagyon tud fájni.

Engem apám is tanított. Jó tanár volt – őt megvédeni nem tudott. Talán nem is akart. Sohasem kérdeztem erről. Az iskolában természetes volt, hogy „tanár bácsiztam”, keseregtem azért, mert nekem hibás volt hibáznom, különben is Ottóka volt az ügyeletes „jógerek”, az okostojás.

Ott álltam hát a „Garay” udvarán. A háború után, Amerikából, segélycsomagból kapott, vadonás frissen ránt alakított sötétbarna (önmagába csikos) öltönyömben. Narancssárga cipőben. Abban az évben a suliban két első osztály indult. A miénk – az orosz tagozatos volt a „G”. A lányokon sötét alj, matrózblúz, a fiúkon öltöny. Az előirt sorokéék...

Első osztályunk az Arany J. u-ra. néző első emeleti sarokterem volt. Automatikusán a középső pad sor utolsó padjához mentem. (Csak most gondoltam végig, hogy akishány terembe is kerültünk a négy év alatt, mindig ugyan az volt a helyünk – középső sor utolsó pad, én a jobb, Őcsi a bal oldalon. Pedig „vándorosztály” voltunk, nem volt állandó termünk, csak negyedikben. Az utolsó is sarokterem volt: az Arany J. u-ra és a tomaterepre néző első emeleti, a hátsó lépcsőházban.)

Heten voltunk fiúk, még vagy harminc lány. (Negyedikre hat fiú és húszonnegy lány maradt. Szásztiáv klásszá dvácáty szem, nyikító nye átszuszívjet.)

Odajött egy nálam is alacsonyabb srác, szemüveges, kezét nyújtott és azt mondta: Szervusz! Baka István vagyok, újságíró leszek. És költő.

Semmi „szeretnék”, vagy „akarok”, közlés.

Anyám megörizte a kolesból írt első leveletem.

„Kedves Apu, Anyu, Tibi! 1962. IX. 7.

Ne haragudjatok, hogy eddig nem írtam,

de olyan nehéz megszokni a környezetet.

Még nem is ez a nagyobb baj, hanem az,

hogy gimnazista lettem, (sok a tanulni való

Az érettségi tablókép

már most is) és kollegiumban lakom, ahol szigorúban a napirendhez kell alkalmazkodni.

A gimnáziumban egy Baka Pityu nevű fiú mellett ülök. Újságírónak készül.

Nagyon rendes fiú. A tanárok nagyon

szigorúak, kivéve az osztályfőnökönket, aki magyarul tanít és most jött ki az egyetemről!”

Molnár Marika. Marika néni... Nem tanárunk volt – tanítónk, a szó legnemesebb értelmében.

Irult, pirult Mária... Rettenetes pirlásáról sokan írtak. Soha embert úgy kirlódni nem láttam, mint őt, ha büntetnie kellett. Sokszor bántottuk – aztán cipeltük a táskáját Óbányára menet, átszegtettük a patakon, legszívesebben leültettük volna, hogy vigasztalhassuk egy kicsit.

Nagy lexikális tudása volt – afféle „eminens ötös” – s ő bizonyára hamar észrevette, hogy nekünk ez kevés, valami más kell. Valahogy úgy voltunk a tankönyvvel, a tananyaggal, hogy „Na, Marika néni kedvéért elolvastam, de azért, ugye tudjuk, amit tudunk.” Később, persze elszentelenedtünk, s mert ő hajlandó volt egyenrangúként vitatkozni is velünk (vitatkozni?! Uramatyám! Marika szérynységével?!), legtöbbször

előre csak a problémákra bazíroztuk. Nekem Marika legtöbbet abban segített, hogy furákat kérdezett. Miért? Mivégre? Ké? Hol? És, hogy olyan nincs: „a költő itt azt gondolta, hogy.” – „Maga mit gondol? Magának mit jelent?” (Mert abban a gimiben magáztak bennünket. Talán furcsa, de tény: később csak azokkal a tanárainkkal tegeződtem össze, akik magáztak. No comment.)

Egy időben Őcsi nem tárgyalt velem. Nagy zűrjeim voltak, éveket nem voltam a megyében sem, lövöldözös viszonyban volt velem a világ. Aztán egyszer állást keresve Szekszárdon egy barátunk mondta: Tel Garay-napok vannak, a Baka az egyik díszvendég! – Jól – mondtam, aztán becsörtetem a gimibe. Őcsi meg ott trónolt valami élménybeszámoló, vagy mi a fene után, talpig repiben, villogott és rém élvezte a látgult körülrajongást, én meg csak álltam az ajtóban és rohögtem – olyan képtelen volt az egész. Amikor megláttott, ő is rohogni kezdett, otthagya ..., kirohant (kebelre, magyar!) és azt mondta: – B...meg! Miért nem jöttél el a Marika temetésére?

Így tudtam meg, hogy Marika meghalt, és Őcsi mondta a búcsúbeszédet. A temetésén majd' az egész osztály ott volt.

Őcsin négyen voltunk.

Sokszor eszembe jut: vajon Marika milyennek láthatott bennünket? Mit látott abban a két lököt kamaszban? Milyennek láttak más tanárok? Mi az, amire emlékeznek? Van még kitől megkérdezni? Csalóka, persze, az emlékezet. Őcsi is megkösztönte – sokszor – P.K-nak, hogy nem buktatta meg fizikából. Könnyen tette: nem tanított bennünket, csak másodikban, matelkra... Egyébként az az ominózus eset – az ablak felé fordított paddal – fizika órákon történt – amit egyébként P.K-né tartott. Történt pedig, hogy Rozika negyedikben év elején alkat ajánlott: megadja félévkor is év végén is a hármas – cserébe mi csöndben maradunk és nem zavarjuk az órát. Orosz tagozatú reálosztály voltunk, többnyire jó matekos-fizikás-kémias fazonokkal. Én kapásból ráálltam – Őcsi felelni akart a négyesért. (A negyedik első félévéről, Őcsi akkori állapotáról majd később.) Az eredmény könnyen elképzelhető. Az osztály már Őcsi képtelen ötletéből is halálra rohögte magát. Én is. Úgyhogy maradt a hármas. Egy darabig lubickoltunk a szabadságban, de aztán már idegesítő volt az is, hogy társaink valami tökéletesen idegen közegben látható igyekezettel akartak valamit. Így hát engedélyt kaptunk, hogy megfordítsuk a padot. Előttünk volt hát az Arany János utca – ott azért néha történt valami. Szegény Rozikát így is megrikattuk néha. Pedig igazán igyekeztünk csöndben maradni...

(...) Azt hiszem, másodikban voltunk osztálykiránduláson, Sopronban, a Túztorony körül szerencsétlenkedtünk, amikor Őcsi az izgalomtól csaknem sírva kérte, szerezzek neki húsz forintot, ez öregem élet-halál kérdése. Ez azért nehéz úgy volt: utolsó nap, hazaindulás előtt... És húsz forint nagy pénz

volt. (vagy ötven adtuk össze) (1964-65?) Amikor megláttam a kezében a piszkoszöld könyvet, azt hittem, megverem. Ő magányosan cserkészve, persze, talált egy antikváriumot.

Egy Rilke-kötet volt.

Tőle hallottam először Rilkeről. Ha „ráharapott” valamire, akkor azt szívós következetességgel körüljárta. Honnan a fenéből szerezte hozzá az anyagot, nem tudom. Lenyűgözte, hogy Rilke a rák utolsó kináit sem enyhítette valami gyógyszerrel, hiszen a kín, a fájdalom is az övé, s azt tiszta fejjel akarta megélni.

Tudta, hogy a sűrű kamaszbeszélgetésbe szűrt megjegyzései ülnek, és én vevő vagyok rá, utána nézek és elolvasom. Sokszor a kicsészesség kihasználta ezt. Jeszenyint is neki köszönhetem. Valahonnan megszereztük eredetiben is – és vita sem volt, hogy azt Rab Zsuzsánál jobban fordítani nem lehet. Sajátságos, hogy orosz tagozat ide, vagy oda, eredeti szöveget „szerezni” kellett. Édesanyja ebben sokat segített. Az én forrásaim pedig orosz katonatisztok gyerekei voltak – hála a sárbogárdi ismeretségnek.

Én a próza szerelmese voltam – máig meghatározó számomra Hemingway – de nem tudok róla, hogy az „Iván Gyenyiszovics”-on kívül mást is az én inspirációmra olvasott volna el. Külön útjai voltak.

Egyben egyetértünk: nem a „mit” a legfontosabb, hanem a „hogyan”. Nem véletlenül épült a világa, mint az enyém, tudatosan készült – költőnek. Irodalom- és lélekbúvárok kinyomozzák (...), hogy a legkorábbi verseiben mennyire sajátos az utánérzés, utángondolás. Erről még majd később.

Már-már legendásan „hülyék” voltunk a reáltárgyakhoz. Az igazságnak tartozom annyival, hogy erről elmondjam, hogyan is volt ez. Ő is, én is – Mariát idézve – „korán szakosodtunk”. Megkaptuk azt a lehetőséget, hogy mindazzal, ami érdekelt bennünket, szinte korlátlanul foglalkozhattunk – és cinkos kacsintással átsegítették bennünket az egyebeken. Ez nem azt jelenti, hogy a reáltárgyakkal hadilábon álltunk – egy törőt. Nagyon jó tanáraink is voltak, és leszámítva a számonkérésről való örök diákfélelmet – időnként élveztük is őket. De megtanulni? Megjegyezni? Minek? Nem érdekel, sohasem lesz rá szükségem. $a+b=c$ – ugyan érdekes, nagyon tanulságos. Atommag, bibe, porzó? Tényleg lenyűgöző, hogy mik nem vannak! De megtanulni – na nem. Csak az osztályzatért.

Elégé tanulságos az érettségire való felkészülésünk is kidolgoztuk a magyar a történelem, az orosz tételek zömét – cserébe a matek tételét. Természetesen azokat az összekötő szövegekkel együtt kértük, lehetőleg hibátlanul, aztán betanultuk az egészet. Szórol szóra. Enny erővel, persze, akár önéber imaszöveg is lehetett volna – ez is, az is tökéletesen idegen volt.

Őcsi egyébként az ún. „érdektelen” tárgyakat eleve így tanulta. Amikor úgy érezte, hogy rákerül a sor a felelésben, egy-egy anyagot bevágott, aztán kibulizta, hogy ő legyen az „áldozat”. Rettenő mennyiségű anyagot tudott bemagolni. Harmadikban nekibuzdult, hogy bevágja az orosz- magyar zsebszótárt. Az „A”-nál kezdte... Negyedikben pedig a megérkelet, kapott aktatászkát csak azért hozta el, mert abban fért el lepraktikusabban a napi olvasnivaló. Egyetlen füzet volt, abban aztán órarend szerint következtek a bejegyzések. Hamar megtelt egy-egy füzet mert leveleztünk is, fész.

Egymásra találásunk pillanat műve volt – szeretem első látásra. Félseg volt, suta, kétségbejötlen ügyetlen. Ha valakit lehetett verni, azt ő biztosan levette – mulattunk is rajta eleget. Ő a legjobban. Álomvilágban élt, a való világgal is csak valami kódón át érintkezett. Kicsi érdekelte is – taszította is a szűkebb és tágabb környezet. Zárkózott ugyanis a dolgok, rendesen, a világ megváltásra várt. Csak emlékeztetőül: Karib vészség, Kennedy-gyilkosság, Vietnám, Angela Davis, Beatles – és ezernyi olyan, amiről nem tudunk, hogy fontos, vagy fontos lesz.

Na és persze a csapok, a felnőttek képmutatása, a ránk kényszerített fegyelem, ilyesmi. Az álmodozások kora... A felnőttek nagyképen elfelejtik, hogy ezen mind átesek – ki több, ki kevesebb sérüléssel. Azt elég gyorsan felfedeztük, hogy a világ nem olyan, amilyen, de kamasz lendülettel olyanná akartuk tenni. (Lásd meg József Attilát.)

Minél többet olvastunk, annál világosabb lett, hogy előtűnt már mindent megmondtak, megírtak, amit érdemes volt – nekünk az lehet a dolgunk, hogy a világ dolgaihoz megtaláljuk a megfelelő idézetet. Úgy gondolom, hogy a később kelendő költészetben is bizonyítható: gondolatai a világról annyira újak, hogy azok valaki-valakik-gondolatának sajátos, bakás újrarendelése, szintézise. (Ez, persze, másoknak is föltűnt – lásd az ide vonatkozó elemzéseket.)

Még valami – a groteszk, az abszurd iránti rendkívüli vonzódása. A világ nem csak, hogy nem olyan, amilyen, hanem ellenkezőleg is. Kedvenc játékaink közé tartozott az aforizma-licamítás, az elmes mondások, gondolatok torzítása (Énnel a példánál maradv: ha a görbe tükrökhöz görbe vonalat (...) tartunk, kis kitarással egyenest kapunk. Néma gyerekek híg a leve. A gyalu nanyja a forgácsot, hagyják békén Vietnámot. Johnson feje nagyot kong, győzni fog a Vietkong. Lila madár sárga lába, önkéntesek Vietnámba. Utóbbi opuszokat egyébként egy Amerika-ellenes felvonuláson skandálva is... Elképzelhető hátással.)

Barátai bizonyíthatják: azok a viccek voltak a kedvencei, amelyekben

valamilyen logikai bakugrás, vagy bukfcnc volt. Teljes leveleket szánt nekik....

Sokat beszélnek mostanában az „álarcairól”. Sokat foglalkoztatta Shakespeare, és a „Színház az egész világ” majd minden füzetemben szerepelt. Elég képtelen ötlet díszmagyarban, vagy gyöngyös bokrétagban Adyt mondani, nem? Ahogy az azt mostanában teszik. A busó álarca farsangkor, Mohácson természetes. Temetősen egy vicc.

Nekem csak annyiban fontos, amennyiben az álarcnak is közlendője van, mert igazán az érdekel, ami mögötte van.

Az újrarendelésokról. Sajátos álomvilágához tartozott, hogy ha valami foglalkoztatta, akkor az betöltötte éjjelét, nappalát: nem tudta félretenni, mondjuk, az ebéd kedvéért, s amíg meg nem élte. Tel nem dolgozta gyötördőit vele. S éppen ügyeletes rögzelmével gyötört másokat is. (Egyébként ez a rögzelmé álmodozás tette bizonyos dolgokban következetessé, szigorúvá az önmagával való igényesség dolgában, felelőssé a leírt szó, kép, gondolat precizálásáért.)

S voltak vízszatéró álmái. Korai, kiadatló versein eléggé egyértelmű József Attila hatása. Ezeket a verseket előbbta, nem vállalta – de, hogy nem tudott szabadulni tőlük, azt azok a sorok, képek, jelzők bizonyítják, amelyeket „átmentett” későbbi versekbe. Elégé könyörtelen volt a selejtezésben. Környezete tudja, hogy milyen kiméltelenül ítélte tüzhalálra korai írásait – legyen az vers, levél, akasmi. Egy késői látogatása során megmutattam neki, mit találtak szülei padlásán gimis éveink alatt írt leveleit. Nem gyűjtöttem én ezeket a leveleket – a baráti leveleket, nem az utókornak címezi az ember – de azért örültem neki, mert köztünk volt az „Avellista kiáltvány”, az „Avellista barátaink”, ilyesmi.

Hát szemérmelenül ellopta őket.

A nagy, luxusbúri könyvzabálások kora úgy a harmadik évben tisztult le. Akkor hallottam jöle először:

– En pedig költő leszek!

Mégpedig a legnagyobb! – mondtam én komolyan, aztán rögtön megvitáltam, néznék meg, hol mutatna legjobban a mellszobra. Végül a bronz táblánál maradtunk, az udvari falon, a mai tanári folyosó alatt. Röhögünk, persze, pedig egy kicsit komolyan gondoltuk. Végtelenül naiv is tudott lenni – és szentség volt a barátság. (Az egy ilyen kor volt.) Ha ebben megbántották – azt nem bocsájtotta meg. Soha (Voltak, akiknek csak jellegzetes, imbolygó-ugráló járasa, mekegő nevetése maradt meg, ügytelensége a hétköznapi dolgokban – és érdekes módon az a szintén külső tulajdonság, hogy milyen baromi erős volt – nem. Igaz, ritkán élt vele. Mondjuk olyankor, amikor kamaszos kakaskodásnál meg kellett védeni a gyengébbet. Egyszerűen lefogta a támadót.

1964 nyarán KISZ-építőtáborban, Balatonszabadi-Sóstón. (Merő Béla volt a brigádvezetőnk.) Nyoma sem volt esetlenségnek, úgy lapátolta, csákányolta végig a két hetet, mint bárki más.)

Az „avellizmusról”. Erről az általa kreált, szórol, az irodalmi szervezkedésről, a költői „én” kialakulásáról, izmosodásáról elég sokat és jól ír Solymár Imre az Új Dunatáj 1996. júniusi, 1. évfolyam 2. számában. Még akkor is, ha ugyanó int a „túl korai” lelvélontról.

Szomorogtam és mulattam, amikor olyasmikról olvastam, hogy „Az ifjú Baka István”. Én ugyanis nem tudom milyen volt – de azt igen, hogy nem ilyen.

Igazán akkor riadtam meg, amikor sokasodni kezdtek a könyvek, tanulmányok - itt olyas valakiről volt szó, aki nem lehetett azonos Őcsivel.

(...) Írom kellett volna Neki, vagy legalább a fióknak. Nem tettem. Ez a világ - ahogy én látom - nem az írás komolyságáról szól. Én pedig még csak ír sem vagyok.

Talán két éve történt, hogy a padlást takarítva találtam egy csomag levelet. Régi tiffiféres, zöld borítékok, cipőfűzővel akkurátosan átkötve.

A kamaszk levelei nem az örökkévalóságnak szólnak. Nem is levelezünk mindaddig, amíg Őcsi be nem vonult – aztán amikor ő leszerelt, én mentem el két évre. Egyébként pedig egyszerűbb volt elmenni nekem Szekszárdra, vagy neki Németkére, és egy jó nagy dumával fölakkumulálódva kibírtuk a következő találkozásig. Ritkán írok levelet, s a kapottakat sem őrzöm sokáig. Ezek úgy maradhattak meg, hogy önállódságom után Apám az „írott hulladékaimat” bedobozolta, én pedig megfedkeztem róluk.

Csak ütem ott a porban, és csak azokat a leveleket kerestem, amelyekben vers is volt. Ha Őcsi verset mondott, megmélyült a hangja, gyönyörűen artikultál, visszafogottan, csak a szövegre koncentrált, valahova nagyon messze nézett – csak a teste volt jelen. Bármelyik versét bármikor el tudta mondani – a róla készült felvételeken is látható, hogy jóformán csak a hatás kedvéért néz a papíra. Amilyen felületes volt a hétköznapi dolgait illetően, az őt érdeklő dolgokban olyan ijeszítő volt a memóriája.

Forgattam a foszladozó lapokat, és a harminc évvel azelőtti önmagukat láttam....

Közreadja: Árpás Károly